

Analýza chudoby v podmienkach Slovenskej republiky

Poverty analysis in the conditions of the Slovak Republic

Ivana Lennerová

Abstrakt

Chudobu možno chápať ako výraz extrémnej nerovnosti, lepšie povedané ako odstup od určitej časti populácie nielen od bohatých, ale aj od celého zvyšku populácie. V súčasnom svete sa nerovnosť a chudoba neustále vytvárajú a roztržka medzi bohatstvom a chudobou narastá ako v globálnom, tak aj v národnom meradle. Cieľom nášho článku je priblížiť pohľad na chudobu v kontexte súčasnej doby ako na závažný problém, ktorý sa dotýka celej spoločnosti. Zároveň chceme poukázať na stav sociálno-ekonomickej nerovnosti v slovenskej spoločnosti. V článku sa zameriame na dopad chudoby nielen pre jednotlivca, ale aj pre jednotlivé skupiny, a na možnosti zmiernenia existujúcej chudoby. Chudoba je sociálno-ekonomický fenomén, ktorý sprevádza ľudskú spoločnosť azda od jeho zrodu.

Kľúčové slová:

chudoba, sociálne vylúčenie, sociálna nerovnosť, sociálna politika, sociálna exklúzia

Abstract

Poverty can be seen as an expression of extreme inequality, rather than distance from some part of the population not only from the rich people, but also from the rest of the population. Inequality and poverty are being developed in today's world. Split between wealth and poverty is increasing in the global and national level. The aim of this contribution is closer look at poverty as a serious problem in the context of the current period. At the same time we want to highlight the complicated social situation in Slovak community. The social situation remains because of socio-economic inequality today. We will focus in this contribution on the impact of poverty not only for individuals but also for different groups in society and on options to mitigate the existing poverty. Poverty is a socio-economic phenomenon, which accompanies the human community perhaps since its birth.

Keywords:

poverty, social exclusion, social inequality, social politics, social exclusion.

Úvod

Na Slovensku ohrozuje riziko chudoby alebo sociálne vylúčenie 16,3% obyvateľov, čo je asi 872-tisíc obyvateľov. „Ide o skupinu ľudí ohrozených minimálne jedným z troch sledovaných ukazovateľov v rámci chudoby a sociálneho vylúčenia. Teda o tých, ktorí trpia alebo príjmovou chudobou alebo závažným materiálnym nedostatkom alebo žijú v domácnosti, ktorej členovia majú veľmi nízku intenzitu práce,“ vyjadril sa predseda Štatistického úradu Slovenska, Alexander Ballek. V rámci 28 krajín EÚ predstavuje Slovensko tretí najnižší podiel obyvateľov v tomto riziku. Oproti roku 2008 sa počet obyvateľov ohrozených spomínaným rizikom výrazne znížil, keďže v roku 2008 bolo ohrozených občanov 20,6%. Najviac ohrození občania chudobou alebo sociálnym vylúčením žije v Prešovskom kraji (23,1%) a Banskobystrickom kraji (22,3%).

Faktom je, že v súčasnosti chudoba a sociálne vylúčenie ohrozuje Slovákov v rôznych krajoch vždy inak. Až štyri z ôsmich krajov presahujú celoslovenský priemer rizika chudoby a sociálneho vylúčenia (16,3%). Najvyšší podiel tvorí už spomínaný Prešovský kraj,

Banskobystrický kraj a nadpriemerný počet ohrozených sa nachádza aj v Košickom kraji (20,3%) a taktiež v Žilinskom kraji (17,9%). Na druhej strane najmenej ohrození obyvatelia žijú v Bratislavskom kraji (7,9%) a taktiež sa pod hranicu celoslovenského priemeru nachádza Nitriansky kraj (13,1%), Trnavský kraj (11,2%) a Trenčiansky kraj (10,6%).

Avšak, až siedmim z ôsmich krajov sa za posledných 10 rokov podarilo znížiť mieru chudoby a to od 1,0 percentuálneho bodu až do 8,7 percentuálneho bodu. Najvýraznejší pokles bol zaznamenaný na západe Slovenska, kde podiel obyvateľov ohrozených rizikom chudoby alebo sociálneho vylúčenia klesol takmer o polovicu.

Hranica chudoby sa na Slovensku meria mediánovým príjmom v krajine. Najviac ohrozenou skupinou na Slovensku sú práve nezamestnaní (58,3%), zo zamestnaných je ohrozených rizikom chudoby a sociálnym vylúčením 9%. Kvôli vyšším mesačným výdavkom, sú viac ohrození ľudia s deťmi (18,9%). Chudobou sú ohrození aj ľudia, ktorí kvôli svojmu zdravotnému stavu nemôžu vykonávať pracovné činnosti ako za normálnych okolností, taktiež sa ohrozenie týka menších, ako sú Rómovia.

1. Vplyv pandémie na chudobu

Súčasná pandémia Covid-19 ovplyvnila viaceré segmenty v národnom hospodárstve. Táto situácia niektorých ľudí doviedla k chudobe, sú to najmä ľudia, ktorí pracovali napr. v cestovnom ruchu, v hotelierstve, v službách a boli nútení zostať doma len na príspevkoch od štátu. Veľa ľudí dostalo výpovede od zamestnávateľov lebo ich nemali zamestnávatelia z čoho vyplácať, niektorí nemali ani nárok na podporu v nezamestnanosti a tí ktorí mali im to pokrylo iba maximálne 55% príjmu.

Podnikatelia museli pozatvárať svoje prevádzky, stačí sa prejsť po meste s malými obchodnými prevádzkami, kde je viac ako polovica predajní pozatváraných. Niektorí mali to šťastie, že preklopili svoj biznis aj do on-line predaja a tým si vedeli čiastočne vykryť náklady, no nedá sa to ani zďaleka porovnať s tržbami za normálnej situácie s otvorenými prevádzkami. Iní zasa nevedeli pokryť ani základne režijné náklady a museli svoje prevádzky úplne zavrieť.

Na základe týchto skutočností museli ľudia prehodnotiť aj svoje finančné výdavky, niektorým sa prehĺbili dlhy, veľa ľudí žije na úvery a nemali ich z čoho platiť, niektorí klienti prestali dokonca odvádzať na sporenie. Ľudia žiadajú o odklady úverov a splátok. Ľudia si začali viac požičiavať peniaze v bankách cez kontokorenty. Klienti prestali platiť úvery, poisťky, nemôžu splácať napríklad ani nájom alebo faktúry za telefón. Niektorí, ktorí mali možnosť pracovať z domu alebo mali deti doma na on-line výučbe majú zase zvýšené náklady na elektrinu, keď je rodina celé dni doma musia kupovať veľa potravín a častejšie variť ako keď sa napríklad deti stravujú v školských jedálňach alebo rodičia vo firemných jedálňach, ľudia sa dostávajú do bodu, že všetky peniaze, ktoré mali mínajú na základné potreby.

V kategórii ľudí ohrozených chudobou sa vďaka pandémie môže ocitnúť až o 50-tisíc ľudí viac ako to je v súčasnosti. Kríza v roku 2010 spôsobila, že počet občanov ohrozených chudobou výrazne rástol, čo bolo spôsobené najmä prepúšťaním a tým vzniknutá vysoká miera nezamestnanosti v krajine a celkový prepád ekonomiky. Momentálne je ohrozené najmä verejné zdravie, takže kríza vznikla z iného dôvodu ako v roku 2009, ale aj napriek tomu sa ekonomika zastavila v mnohých segmentoch, čo sa podpíše pod nárast nezamestnanosti a pokles životnej úrovne ľudí.

Dôsledky pandémie budú pre mnohých ľudí veľmi bolestivé. Nezisková organizácia Oxfam hovorí, že až zotavenie pre najchudobnejších ľudí bude trvať aj desaťrocie. V najhorších prípadoch sa hovorí o návrate globálnej chudoby na úroveň, ktorá bola v roku 2017, čiže odstránenie chudoby, ktoré bolo dosiahnuté za posledné 3 roky, by sa vrátilo späť.

2. Boj proti chudobe

Chudobou sú ohrozené najviac rodiny s deťmi (najmä teda veľké rodiny a neúplné rodiny), staršie osoby, osoby so zdravotným postihnutím a prisťahovalci. Zo štatistických údajov vychádza, že ženy sú postihnuté chudobou viac ako muži. Je veľa spôsobov akými chudoba postihuje ľudí a majú veľmi blízko aj k sociálnemu vylúčeniu. Najväčšími problémami chudobne postihnutých osôb sú: bezdomovstvo, zadlženosť, finančné vylúčenie zlý zdravotný prístup k lekárskej starostlivosti a takisto aj zlý zdravotný stav, obmedzený prístup k vzdelaniu atď.

Chudobou sa zaoberá Národná rámcová stratégia podpory sociálneho začlenenia a boja proti chudobe, ktorá sa snaží riešiť problémy chudoby a sociálneho vylúčenia. Na riešenie týchto problémov poskytuje EÚ rámec, podľa ktorého si každý štát vytvára vlastné stratégie a priority. Tento rámec sa zameriava hlavne na: odstránenie chudoby v rodinách, boj proti zlému bývaniu, uľahčuje prístup na trh práce a k vzdelaniu, podporu sociálneho začlenenia zraniteľných skupín, boj proti zlej finančnej situácii. V roku 2020 vláda schválila aktualizovanú stratégiu boja proti chudobe. Hlavnými bodmi tejto stratégie sú podpora integrácie dlhodobo nezamestnaných, podpora zvyšovania cieleného a individualizovaného poskytovania verejných služieb zamestnanosti, zvyšovania efektívnosti a účinnosti aktívnych opatrení na trhu práce.

Slovenská republika sa udržateľným spôsobom snaží znížiť chudobu a sociálne vylúčenie, a to tak, že poskytuje zabezpečenie podpory príjmu, podpory prístupu k zamestnaniu, vzdelávanie a integrácii na trh práce, prístupu k verejným službám a rozvoj ľudského kapitálu.

Zdrojom financovania je aj Európsky sociálny fond, ktorý zabezpečuje finančné prostriedky EÚ a podieľa sa na spolufinancovaní krokov, ktoré vedú na boj proti diskrimináciám, ale aj na pomoc ľuďom, ktorí sú znevýhodnení pri vstupe na pracovný trh.

Program EÚ, ktorý je zameraný na oblasť zamestnanosti a sociálnej inovácie (EaSI) je riadený Európskou komisiou a poskytuje finančné prostriedky na zlepšenie politiky zamestnanosti a sociálnej politiky. Cieľ tohto programu je zabezpečiť sociálnu ochranu na úrovni, podporiť plnohodnotné pracovné miesta a bojovať proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu.

Parlament a Rada prijali na jar v roku 2014 nariadenie (EÚ) č. 223/2014 o Fonde európskej pomoci pre najodkázanejšie osoby (FEAD), ktorý slúži ako podpora opatrení, ktoré vydali členské štáty a poskytuje hmotnú pomoc spolu s opatreniami sociálneho začlenenia najodkázanejších osôb. Avšak, kvôli vírusu Covid-19 bol tento fond v apríli 2020 zaradený do balíka Investičnej iniciatívy, kvôli zabezpečeniu dodatočných zdrojov na roky 2020, 2021 a 2022.

Na zachovanie pracovných miest a príjmov a podporiť členské štáty s vyrovnávaním sa s pandemiou COVID-19 v septembri 2020 Európska únia spustila európsky nástroj dočasnej podpory na zmiernenie rizík v núdzovej situácii (SURE). Slúži ako nástroj, ktorý má možnosť poskytnúť členským štátom EÚ úvery až vo výške 100 miliárd EUR, s cieľom pokryť zvýšenie verejných výdavkov.

Záver

Takmer 900 tisíc Slovákov je ohrozených chudobou, čo v skutočnosti hovorí o tom, že spomedzi ostatných krajín EÚ patríme medzi najlepšie krajiny v štatistike podielu obyvateľstva. Ukázalo sa že, medzi najhoršie kraje postihnuté chudobou patria Prešovský, Košický, Žilinský a Banskobystrický. V dôsledku pandémie sa však naše štatistiky zhoršili, ľudia začali strácať prácu a začali sa im navyšovať náklady na živobytie. Postihlo to najmä ľudí pracujúcich v gastronómii, v službách a podnikateľov. O chudobu na Slovensku sa zaujíma Národná rámcová stratégia podpory sociálneho začlenenia a boja proti chudobe, ktorá poskytuje stratégie a priority na zlepšenie situácie. Takisto EÚ poskytuje Európsky sociálny

fond a program, ktorý je zameraný na oblasť zamestnanosti a sociálnej inovácie, ktoré sa snažia eliminovať chudobu poskytovaním práce pre znevýhodnených a zlepšením pracovnej politiky.

Európska únia, sociálny a ekonomický kolos združujúci 28 krajín starého kontinentu, má byť príkladom vyspelosti a vysokej životnej úrovne obyvateľov. Podľa prieskumov však milióny Európanov bojuje s chudobou a nemá možnosť okúsiť slušné materiálne podmienky.

Vysokému počtu ľudí žijúcich na hranici chudoby sa v dnešnej dobe známej nerovnomerným rozdelením bohatstva nevyhneme. Problémom je, že dosť veľký podiel chudobných nájdeme aj v EÚ a napriek klesajúcej tendencii tohto ukazovateľa sa chudoba stále týka viac ako pätiny populácie žijúcej v členských krajinách.

Poznámka

Príspevok bol vypracovaný v rámci riešeného projektu VEGA č. V-19-150-00 Integrácia migrantov v krajinách Európskej únie z pohľadu migračných politík / The article was prepared within the solved project VEGA no. V-19-150-00 Integration of migrants in the countries of the European Union from the point of view of migration policies

Zoznam použitej literatúry

- (1) Chudoba, získané z <https://mreferaty.aktuality.sk/>
- (2) EuroEkonom.sk, 23. 9. 2020, Bohatstvo, blahobyť, bieda a chudoba domácností, získané z <https://www.euroekonom.sk/>
- (3) Hmotná a sociálna núdza, získané z <https://www.zones.sk/>
- (4) Štatistický úrad Slovenskej republiky, 18. 10. 2019, V SR je každý šiesty obyvateľ ohrozený chudobou, ale situácia sa za desať rokov výrazne zlepšila, získané z <https://slovak.statistics.sk/>
- (5) BUCHLÁKOVÁ Lenka, 11. 2. 2021, Pandémia uvrhne do chudoby 60 miliónov ľudí na svete a takmer 700- tisíc na Slovensku, získané z <https://www.trend.sk/>
- (6) Štatistický úrad Slovenskej republiky, 20. 06. 2019, Chudoba alebo sociálne vylúčenie ohrozuje každého šiesteho obyvateľa Slovenska, získané z <https://slovak.statistics.sk/>
- (7) BUCHLÁKOVÁ Lenka, 15. 5. 2020, COVID-19 prehľbuje chudobu vo svete. Do extrémnej chudoby upadne 40 až 60 miliónov ľudí, u nás približne 50-tisíc, <https://www.slsp.sk/>
- (8) BUCHLÁKOVÁ Lenka, 11. 2. 2021, Pandémia uvrhne do chudoby 60 miliónov ľudí na svete a takmer 700- tisíc na Slovensku, získané z <https://www.trend.sk/>
- (9) Boj proti chudobe: Kto je ohrozený chudobou a aké opatrenia sa prijímajú?, získané z <https://ec.europa.eu/>
- (10) Boj proti chudobe, získané z <https://www.employment.gov.sk/sk/>
- (11) Aoife Kennedy, Zahra Boudalaoui-Buresi, 11-2020, Boj proti chudobe, sociálnemu vylúčeniu a diskriminácii, získané z <https://www.europarl.europa.eu/>

Kontaktné údaje

Ing. Ivana Lennerová, PhD.
Katedra ekonomickej teórie
Národohospodárska fakulta
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava
Slovenská republika e-mail: ivana.lennerova@euba.sk